

Крестиняк Мирослава
Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут права, психології та інноваційної освіти,
старший лаборант кафедри адміністративного та інформаційного права

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕЛІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗАСАДИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ЇЇ СТВОРЕННЯ

<http://doi.org/10.23939/law2020.27.078>

© Крестиняк М., 2020

У статті окреслено специфічні риси формування еліти, визначено основні проблеми її формування та на основі цього запропоновано основні теоретичні засади щодо удосконалення процесу формування еліти в державі з метою уникнення розбіжностей між елітою та суспільством й покращення соціально-економічного розвитку держави та суспільства. Визначено, що процес формування та розвитку еліти в Україні має свої характерні особливості, що характеризуються впливом різних соціально-економічних, культурних та політичних аспектів розвитку в кожній державі. Відтак, сучасний стан соціально-економічних відносин в державі між суспільством та владою як еліти, зокрема політичної як однієї із ключових ланок економічного та соціального відтворення, є досить дискусійним. Визначено, що процес формування політичної еліти є важливою особливістю державотворення, адже окреслює характер влади та її пріоритети і взаємодію із суспільством. На основі цього визначено, що основні чинники формування та розвитку політичної еліти та запропоновано основні теоретичні засади щодо вдосконалення процесу формування еліти. Запропоновані теоретичні засади мають на меті вдосконалити процес формування національної еліти та на основі цього сформувати еліту, пріоритетним напрямком якої буде розбудова держави на основі дотримання відповідних моральних та етичних законів, а отже і відданість справі та підвищення економічного розвитку держави загалом. Отже, визначено, що процес формування та розвитку еліти є досить тривалим процесом, який вимагає наявності не лише у владних персон, але й у суспільства загалом, яке приводить та формує владу, моральних і світоглядних засад, незважаючи на жодні перешкоди. Відносно до цього визначено, що процес формування еліти в Україні супроводжується різноманітними впливами з боку різних політичних структур, ідеологія яких сильно відрізняється від демократичної. Зважаючи на це, запропоновані теоретичні засади формування національної еліти мають вдосконалити процес її розвитку за умови постійного діалогу влади та народу та усвідомленням формування на основі взаємодії узгоджених рішень.

Ключові слова: економічна еліта, розбіжності, специфічні риси, суспільство, шляхи покращення.

Постановка проблеми. Формування політичної еліти в Україні, як і в кожній державі, має свої характерні особливості, що характеризуються впливом різних соціально-економічних, культурних та політичних чинників розвитку в кожній державі. Відтак, сучасний стан соціально-

економічних відносин в державі між суспільством та владою як політичною елітою є досить дискусивним. Таким чином, процес формування політичної еліти є важливою особливістю державотворення, адже окреслює характер влади, її пріоритети та взаємодію з цілим суспільством, що й зумовило актуальність цього дослідження.

Аналіз дослідження проблеми. Визначенням особливостей формування політичної еліти в Україні, а також визначенням основних проблем її створення присвячені багато наукових доробків, серед них Р. В. Войтович, М. І. Пірен, О. І. Крюков, М. М. Логунів, С. А. Сибіряков тощо, доробки яких мають велику наукову цінність, проте, все таки, на процес вдосконалення формування політичної еліти зосереджено недостатньо уваги.

Метою статті є визначити ключові чинники формування політичної еліти в Україні, визначення основних недоліків процесу її створення та на основі цього запропонувати основні теоретичні засади щодо її вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Процес розвитку суспільства тісно пов'язаний із процесом формування політичної еліти, адже в подальшому саме обрана політична еліта керуватиме суспільним розвитком та визначатиме подальші орієнтири соціального, економічного, культурного, військового та інших видів розвитку держави, в зв'язку з чим ключового значення набуває дослідження особливостей формування кожної еліти, а саме – чинників, які впливають на процес формування політичних еліт в Україні.

Відтак, як зазначає А. Пахарев, процес формування політичних еліт є досить довгим і вимірюється десятками років, навіть якщо для цього в державі існують відповідні сприятливі умови [3, с. 8]. На сучасному етапі, як зазначає В. Маркітантов, до каналів формування та рекрутування політичних еліт, тобто іншими словами, до шляхів просування їх до вершин політичної ієрархії відносять [2, с. 156]:

- державний апарат;
- органи місцевого самоврядування;
- політичні партії;
- армію;
- релігійні організації;
- систему освіти.

Із зазначених чинників впливу науковці особливу увагу приділяють політичним партіям. М. Обушний зазначає, що роль політичних партій у формуванні вершків влади є, переважно, у парламентських режимах більшості західних країн та країн третього світу [1, с. 144]. Окрім того, вчений зазначає, що роль політичних партій має значення у процесі формування еліти у постсоціалістичних країнах, зокрема й в Україні, [1, с. 145]. Це схиляє до висновку, що на процес формування вершків політичної еліти, переважно, впливають партії, в середині яких формують та продукують певні ідеї та інтереси, відтак тих, хто підлягає під ці ідеї, й проштовхують у верхівку влади. Як зазначає А. Франке, ключовим є те, входження до цієї групи з іншого елітного об'єднання є нетиповим [5, с. 50].

На погляд відомого науковця з питань дослідження особливостей еліт В. Липинського, “Справжня політична еліта має формуватися на основі продукуючих класів, а саме в селянстві, в робітництві, в культурнім працюючим поміщицтві, в техніко творчій міщанстві” [4, с. 4], проте враховуючи це, автор виступає, за те, що “Приналежність до еліти має визначати голова держави – монарх” [4], отож виступаючи за відкритість політичної еліти він, все ж, був прихильником її замкнутості.

О. Новакова стверджує про те, що є загалом три групи механізмів заповнення вакансій в політичній еліті, зокрема: наслідування, обрання та захоплення. Відповідно до першої групи особисті якості індивіда не відіграють ключового значення, на шляху до влади мають значення лише родові переваги, інша група, до якої відносять голосування, призначення та змагання,

базується на індивідуальних якостях, а третя група – захоплення влади, взагалі вважається нелегітимним відтворенням ієрархії влади [6, с. 365–366].

Таким чином, розмаїття поглядів дозволяє визначити основні чинники, які впливають на процес формування політичної еліти в Україні протягом її розвитку. Отож, до них, на наш погляд, варто віднести:

- родові переваги, це, мабуть, найпростіший шлях, адже саме він не вимагає відповідних високих якостей та здібностей від індивіда;
- вплив політичних партій та державного апарату – за їх допомогою можна просунути на верхівку влади, звісно при задоволенні їх подальших інтересів;
- менше значення мають системи освіти та армія.

Сукупність визначених факторів дає підставу зробити висновок, що в Україні основними чинниками, які часто впливають на входження до політичної еліти, є такі чинники, які будують нелегітимне ієрархічне утворення, головною метою якого є задоволення власних потреб. Внаслідок цього, на основі поданого матеріалу, доцільно запропонувати основні теоретичні засади щодо вдосконалення процесу формування еліти, серед яких:

- формування механізму вибору кращих осіб у політичну еліту із системи освіти та армії;
- формування теоретико-методологічних засад щодо зміни наявних чинників проштовхування у владу, що стосується перших двох факторів;
- створення системи моніторингу політико-управлінських рішень щодо прийняття у управлінський апарат та партії нових осіб.

При реалізації цих засад важливо розуміти, що влада – це не змагання, а труд, що вимагає дотримання моральних принципів та осмислення контрольованості прийняття політико-управлінських рішень, що вирішують подальший розвиток суспільства та держави загалом.

Висновки. З огляду на досліджений вище матеріал, можна зробити висновок, що на сьогодні немає дієвого механізму оновлення політичної еліти, а принципи входження в наявну є далеко не професійними. Відтак, сформувався питання подальшої легітимності більшості наявної влади та діяльності, що стане темою для подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Обушний М. І. Політичні партії у формуванні національних еліт. *Еліти і цивілізаційні процеси формування націй*. К., 2006. Т. 2. С. 143–146.
2. Маркітантов В. Ю. Основні чинники формування та рекрутування політичних еліт : збірник наукових праць “Політологічні студії”. 2010. Вип. 1. С. 155–161.
3. Пахарев А. Політична еліта. Формальна? Справжня?. *Віче*. 1997. № 11. С. 3–14.
4. Приходько С. М. Політичні аспекти теорії еліти в українській суспільно-політичній думці ХХ ст. К. : Стило, 1999. 47 с.
5. Роль еліт у трансформаційному суспільстві : матеріали “круглого столу”. К. : Національний інститут стратегічних досліджень, 2003. 96 с.
6. Новакова О. В. Відкритість політичної еліти як проблема модернізації суспільства. *Еліти і цивілізаційні процеси формування націй*. К., 2006. Т. 2. С. 361–369.

REFERENCES

1. Obushnyi M. I. *Politychni partii u formuvanni natsionalnykh elit*. [Political parties in the formation of national elites]. Kyiv, 2006. P. 143–146.
2. V. Yu. Markitantov *Osnovni chynnyky formuvannia ta rekrutuvannia politychnykh elit*. [The main factors behind the formation and recruitment of political elites]. *Zbirnyk naukovykh prats “Politolohichni studii”*. 2010. Vyp. 1. P. 155–161.
3. Pakhariev A. *Politychna elita. Formalna? Spravzhnia?* [The political elite. Formal? Real?]. *Viche*. 1997. No. 11. P. 3–14.
4. Prykhodko S. M. *Politychni aspekty teorii elity v ukrainskii suspilno-politychnii dumtsi XX st.* [Political aspects of elite theory in Ukrainian socio-political thought of the XX century]. Kyiv : Stylos, 1999. 47 p.
5. *Rol elit u transformatsiinomu suspilstvi*. [The role of elites in a transformational society]. Kyiv : Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, 2003. 96 p.
6. Novakova O. V. (2006) *Vidkrytist politychnoi elity yak problema modernizatsii suspilstva*. [Openness of the political elite as a problem of modernization of society]. *Elity i tsyvilizatsiini protsesy formuvannia natsii* Kyiv, 2006. T. 2. P. 361–369.

Дата надходження: 31.07.2020 р.

Myroslava Kristinyak

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Senior Laboratory Assistant, Department of Administrative and Information Law

**PECULIARITIES OF ELITE FORMATION IN UKRAINE
AND FOUNDATION FOR IMPROVEMENT**

The article outlines the specific features of the political elite's formation, identifies the main problems of its formation, and on that basis proposes the basic theoretical principles of the process of improving the formation of the elite in the country in order to avoid differences between the elite and society and improve the socio-economic development of the state and the economic development of society. It is determined that the process of formation and development of the elite in Ukraine has its own characteristic features of formation and development, characterized by the influence of different socio-economic, cultural and political aspects of development in each state. Therefore, the current state of socio-economic relations in the state between society and government as an elite, in particular, political as one of the key links of economic and social reproduction, is quite debatable. It is determined that the process of forming the political elite is an important feature of state formation, because it outlines the nature of power and its priorities and interaction with society. On this basis, it is determined that the main factors in the formation and development of the political elite, and the basic theoretical foundations for improving the process of forming the elite. The proposed theoretical foundations aim to improve the process of formation of the national elite and on that basis to make the elite a priority area, which will be the development of the state on the basis of observance of the relevant moral and ethical laws, and hence the dedication to and improvement of the economic development of the state as a whole. Thus, it is determined that the process of formation and development of the elite is a long enough process, which requires the presence not only of the power figures but also of the society as a whole, which leads and shapes the power of moral and ideological principles, despite no obstacles. In this regard, it is determined that the process of forming the elite in Ukraine is accompanied by various influences from different political structures whose ideology is far from democratic, in this respect the proposed theoretical foundations of the formation of the national elite should improve the process of its development, subject to constant dialogue with the authorities and the people based on the interaction of agreed solutions.

Key words: economic elite, differences, specific traits, society, ways to improve.